

Тема 5. Особливості сприйняття художньо-публіцистичних жанрів

ПЛАН

1. Специфіка художньо-публіцистичних жанрів.
2. Радіонарис.
3. Радіозамальовка.
4. Радіофейлетон.
5. Радіокомпозиція.
6. Радіофільм.
7. Оригінальна радіодрама.

ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Обрати один із жанрів художньо-публіцистичної радіожурналістики та підготувати про нього детальну розповідь (визначення, класифікація, особливості), проілюструвати прикладами.

1. Специфіка художньо-публіцистичних жанрів.

Публіцистика – специфічна галузь культурної діяльності, завданням якої є впливати на свідомість людей і формувати певні погляди.

Основні ознаки журналістської публіцистики:

- у тексті наявна важлива проблема;
- яскраво виражена авторська особистість, життєва позиція, переконання;
- використання в тексті різних видів образів (художніх деталей, образних картин, образів-персонажів);
- художній образ обов'язково має документальну основу.

«У загальному контексті радіомовних програм радіопубліцистика займає місце між інформаційно-документальним і художнім мисленням. Убираючи в себе деякі ознаки інформаційно-документального і художнього мовлення, радіопубліцистика є своєрідним синтезом документальних і художніх засад».

Основні ознаки художньо-публіцистичних радіожанрів:

- в змісті передачі відчувається особистість автора і/або героя, його емоційний стан, погляди, життєвий досвід і позиція;
- у поєднанні голосу та інтонації виникає відчуття того, що слухач є одночасно співбесідником;
- у звучанні голосі відчувається ставлення до героя передачі;
- образність у тексті радіопередачі;
- мова радіопубліциста розрахована на слухове сприйняття.
- «радіомовлення дає можливість публіцистові перед мікрофоном («на очах у слухачів») мислити, роздумувати, шукати істину (народжувати слово, сумніватися, помилятися), виражати своє почуттєве ставлення до фактів, подій і явищ, особисто звертатись до маси радіослухачів і до окремої людини, впливати на їх свідомість, викликати відповідну реакцію.

2. Радіонарис.

Радіонарис – художньо-публіцистичний жанр, в якому на документальній основі виражальними засобами радіо розкриваються суспільно важливі, цікаві події та явища, в центрі яких – всебічне зображення людини.

Радіонарис схожий на газетний нарис за призначенням, образністю і документалістичністю, проте відрізняється від нього формою і засобами вираження. Це зумовлено специфікою радіокомунікації.

Предмет радіонарису – події, факти, явища, що розкривають характер героя передачі.

Специфічні риси радіонарису: актуальність, достовірність, єдність художності і публіцистичності; конфлікт радіонарису – це зіткнення персонажів – носіїв різних думок; образ в радіо нарисі наближається до художнього.

Виражальні засоби радіонарису: слово, музика, шуми, монтаж. Музика, шуми і слово можуть використовуватись одночасно.

У тексті важлива також інтонація, яка наповнює слово додатковими необхідними смисловими відтінками. У радіонарисі має переважати розмовна

інтонація, яка поширена під час невимушеного спілкування між людьми. Канцеляризми, безособові і пасивні конструкції важко сприймаються слухачем.

У нарисі активно використовується монологічне і діалогічне мовлення. Монологічне мовлення тяжіє до оповіді. Діалогічне – містить елементи драматизації, виконання соціальних ролей: журналіст – одночасно й інтерв'юер, і представник аудиторії, герой може бути представником певної соціальної групи, фахівцем, офіційною особою і . т. ін.

Помилки журналіста під час роботи над радіонарисом:

- переказ біографії героя передачі;
- поверхове знання обраного кола проблем, героя;
- невдалий вибір героя для передачі;
- відсутність цілісності у структурі передачі;

Під час підготовки радіонарису журналіст повинен враховувати, що:

- його герой буде виступати перед мікрофоном;
- йому доведеться підтримувати контакт з героєм, щоб той зміг розкритися.

У радіонарисі можуть використовуватись елементи інших жанрів (радіорепортажу, радіоінтерв'ю, радіоповідомлення).

Різновиди радіонарису:

Традиційно виділяється 4 види радіонарису:

- подієвий;
- проблемний;
- дорожній;
- портретний.

Проте у зв'язку з модифікаціями жанру радіонарис, традиційна класифікація вимагає доповнень і уточнень. Зокрема, В. Олійник зазначив, що немає потреби у виділенні подієвого радіо нарису, оскільки подієвість в основному перейшла на інформаційні жанри – радіоповідомлення, радіорепортаж та радіозвіт. Тому доцільніше буде виділити лише три види радіо нарису (за метою жанру та його завдань):

- проблемний;

- подорожній;
- портретний.

Портретний радіонарис

Для портретного радіонарису характерні такі риси: документальність, публіцистичність, образно-художня структура; герой повинен бути розкритий у «масштабно-історичних, морально-психологічних, національно-громадянських виявах. Як правило, героями портретних радіонарисів є сучасні політичні, громадські, державні діячі, історичні особистості. Майже відійшов у минуле радіонарис про звичайних людей, які працюють на виробництві чи в інших галузях, проте є носіями високих моральних якостей.

Проблемний радіонарис

За радянських часів цей вид радіонарису був одним з найпоширеніших. У проблемному радіонарисі ставляться і вирішуються важливі суспільні проблеми, при чому діапазон їх досить широкий: суспільно-політичні, морально-психологічні, освітні, національні, культурні, виробничі тощо. Проблема повинна бути не однозначною, не очевидною, проблема повинна змусити замислитися над нею.

І все ж проблемний радіонарис має бути про людину. В. Олійник виділяє 2 підвиди проблемного радіонарису.

- суб'єктивно-особистісний;
- соціально-суспільний.

Подорожній нарис

В основі такого нарису – подорож по різних куточках землі. Автор дає нам певний погляд на ті речі і явища, які довелось йому побачити під час подорожі. Подорожній нарис варто робити «за гарячими слідами», поки свіжі враження від побаченого. На радіо нарис слід витримувати в розмовній, довірливій інтонації з додаванням необхідних емоцій (здивування, захоплення і т. ін.)

3. Радіозамальовка (радіозарисовка).

Це досить поширений радіо жанр, який ще називають «малою формою радіонарису. Радіозамальовка менша за обсягом, ніж радіонарис, «порушує

локальніші проблеми або розповідає про окремі сторони життя людини чи окремі риси її вдачі. Тобто автор не повинен показати певну проблему, характер всеохопно, задача журналіста – знайти найцікавішу грань обраної проблеми.

Етапи роботи над радіонарисом:

1. Обрання теми і героя згідно із задумом.
2. Збирання матеріалу.
3. Створення схеми нарису.
4. Робота з матеріалом згідно із задумом і обраною схемою.
5. Робота в студії (монтаж, запис).
6. Проходження передачі в ефір.

4. Радіофейлетон.

Радіофейлетон – художньо-публіцистичний жанр, невеликий за обсягом, який за допомогою гумористично-сатиричних засобів показує негативні явища чи людські вади.

На радіо фейлетон прийшов з газети. Друкований фейлетон легко пристосувався до вимог радіо: у радіофейлетоні можна використовувати документальні записи голосів героїв або просто його виразно прочитати.

Виразальні засоби радіофейлетону:

- слово (авторське виконання, читання «за ролями»);
- музичне супроводження або оформлення;
- шумові ефекти.

«У кращих фейлетонах яскраво виявляється сатирична і художньо-публіцистична природа творів цього жанру. Вони сатиричні, оскільки з'ясовують комічну суть факту, явища, тобто показують невідповідність між ідеалом і реаліями дійсності, які набули форми негативного явища. І одночасно – це твори публіцистичні, в яких сатирик намагається реалізувати певний публіцистичний задум, чітко визначає свою позицію.

Найпоширеніша композиція радіофейлетону – сценка. Це може бути як «урибочок» з життя або відтворення певної ситуації за допомогою художнього слова.

Суть фейлетону – показати певні негативні риси характеру й поведінки людей. Це виступ-викриття. До того ж це і повчання для людей, яке, можливо, підкаже, як боротися з негативними рисами.

Об'єкт фейлетону – негативні явища дійсності (брехливість, бездарність, бюрократизм та ін.).

Різновиди фейлетону:

За об'єктом зображення:

- **конкретні** (у таких радіо фейлетонах йдеться про конкретних осіб, факти, події);
- **проблемні** (безадресні, неконкретні, в них змальовуються типові явища) [13., с. 51].

Радіофейлетони ще поділяють на *документальні* і *художні* [2, с. 129]. По суті ці класифікації однакові.

Як працювати над радіофейлетоном:

1. Задум.
2. Вибір форми для фейлетону.
3. Підбір і перевірка фактів. Зустрічі з можливими персонажами фейлетону.
4. Написання фейлетону: побудова сюжету, зіткнення думок, спростування негативних рис, поглядів; стислість і швидкий розвиток подій, використання гіперболізації, елементів пародії, поєднання документальності і художнього домислу.
5. Запис фейлетону.
6. Подання в ефір і оцінка його редакцією, слухачами.

5. Радіокомпозиція.

Радіокомпозиція – це жанр, характерний саме для радіо, оскільки базується на специфічних рисах саме цього ЗМІ – поєднанні слова, музики і шумового супроводу. Радіокомпозиція увібрала в себе риси інших радіожанрів (зокрема, радіорепортажу, радіонарису). З іншого боку радіокомпозиція має свої риси, які виділяють її з-поміж інших жанрів:

- поєднання художнього і документального матеріалу;

- використання у структурі таких елементів, як літературні матеріали, пісні, вірші, музика, документальні записи;
- уся її різнофактурна композиція побудована для розкриття обраної теми конкретного або узагальнюючого змісту.

Отже, **радіокомпозиція** – це художньо-публіцистичний жанр, який за допомогою органічного поєднання документальності й образності розкриває певну важливу суспільно-політичну тему. Як правило, її тривалість – 25 – 30 хв.

Різновиди радіокомпозиції:

Радіокомпозиція, яка виникла як жанр ще в 1924 році, з часом, як і всі інші жанри змінюється, набуває нових рис, запозичає досвід інших жанрів.

Учені виділяють такі види радіокомпозиції.

- ***літературна*** – радіокомпозиція з віршів або прозових уривків з творів одного або кількох авторів на одну тему;
- ***літературно-музична*** – літературний матеріал у такій передачі поєднується за допомогою музики;
- ***художньо-публіцистична*** – поєднання документально точного опису картини життя і художнього образу.

6. Радіофільм.

Цей жанр поєднав у собі художні і публіцистичні можливості відображення дійсності. Він ґрунтується на звуковій передачі матеріалу.

У 30-ті роки ХХ ст. радіофільм вважався по суті фільмом, тільки зробленим зі звуків згідно сценарію. Зміст радіофільму повинен бути на історико-біографічну тематику, інакше це буде радіорепортаж. На відміну від радіокомпозиції, яка триває 25 – 30 хв., радіофільм більш довгий і часто багатосерійний (серії по 15 – 25 хв.)

Основні жанрові ознаки радіофільму:

1. Документальна основа;
2. Ретроспективна інтерпретація (поєднання документів в пояснень за допомогою музики і шумів);
3. У радіофільмі є ведучий, який пояснює події;
4. матеріал організовано у єдину структуру за допомогою монтажу.

Отже, *радіофільм* – це художньо-публіцистична передача, в основу якої покладені документально-образні матеріали, об'єднані однією темою, що розрахована на сприйняття сучасника.

Різновиди радіофільмів:

- про значні історичні події;
- про видатних історичних особливостей.

Чіткої межі між таким розподілом немає. Усе залежить від того, на чому акцентує увагу ведучий – на людині чи події.

Як працювати над радіофільмом:

1. Задум, пошук теми.
2. Ретельна робота з документами, звукозаписами учасників та очевидців важливих подій, літературними мемуарами, листами.
3. Робота над сценарієм, яка вимагає більшу кількість часу, ніж робота над іншими жанрами.
4. Поєднання звуку і музики, додання акустичних ефектів.
5. Подання передачі в ефір.
6. Оригінальна радіодрама (радіоп'єса).

Цей жанр виник ще на початку розвитку радіожанрів і до цього часу вважається найскладнішою формою художнього мовлення.

Оригінальна радіодрама (радіоп'єса) – драматичний твір, написаний спеціально для радіомовлення з урахуванням його специфіки. Оригінальна радіодрама не використовує готові і вже раніше використані сюжети і першоджерела.

Оригінальна радіодрама – це особливий спосіб осмислення реальної дійсності. В основі цього жанру лежить розв'язання конфлікту. «Радіодрама робить це не на аналітично-публіцистичному, а на синтетичному, образному рівні ... Оволодіти подібним творчим методом для професіонала в галузі радіожурналістики означає вийти за межі можливого для журналіста-аналітика, випередити на багато кроків найкращого репортера в умінні прогнозувати події, передбачати суспільні тенденції.

Структура радіоп'єси: частини, які озвучуються акторами; ремарки; шуми; музика.

Оптимальний термін звучання: 20 – 40 хв.

Сучасна радіодрама неценічна, позбавлена театральних умовностей, близька до літературного жанру новели. У радіодрамі невелика кількість персонажів і невеликий обсяг, проте підняті проблеми досить масштабні і виходять за межі окресленого конфлікту.

Основні особливості радіодрами:

- специфічна мова: жива розмова, розрахована на слухове сприйняття;
- Діалоги мають бути лаконічними, місткими щодо інформації про героїв, максимально наближеними до природної розмови;
- Текст радіодрами повинен викликати емоції і відчуття достовірності.

Різновиди оригінальної радіодрами:

I. Хоменко виділяє такі види радіодрами:

- акустична (звукова) радіоп'єса;
- радіоп'єса;
- радіоп'єса чистого слова;
- драма ідей;
- документальна радіодрама.

Акустична (звукова) радіоп'єса – твір, побудований на засадах драматургії з використанням словесних засобів та музики і шумів. Її звукове наповнення самодостатнє. Гранична форма – радіоп'єса шумів – композиція зі звукових ефектів, організованих згідно із художнім задумом. Слова у такому творі несуть не скільки семантичне значення, скільки фонетичне навантаження [16, с. 75 – 76].

Радіоп'єса чистого слова (поетична радіоп'єса) – твір, в якому основне навантаження припадає на слово, його розуміння. Слухач ототожнює себе з персонажами. Замість вишуканих технічно-монтажних прийомів – лише слово, темп та інтонація. Це звужує можливості режисера, зате сприяє відродженню

інтелектуальної та емоційно витонченої драматургії. Об'єктом таких творів, як правило, є людина, її складний внутрішній світ.

Драма ідей – твір, основне завдання якого висловити і обґрунтувати певну думку, світоглядну позицію, морально-етичного принципу. «Образно кажучи, – це теорема, що доводиться або спростовується не за допомогою апарата формальної логіки чи математики, а засобами мистецтва. Провідний художній метод, притаманний драмі ідей – це уявний експеримент. Конфлікт у радіоп'єсах «ідейного» напрямку є похідним від інтелектуального парадокса, що став предметом авторського дослідження. Раціональні творчі настанови, порушення балансу між розумом і пристрастями на користь першого увиразнюють риси, взагалі характерні для оригінальної радіодрами – схематизм і умовність обставин дії».

Драматична радіомініатюра

Драматичні мініатюри для радіо будуються на документальному матеріалі – найчастіше випадку, зразковому для наслідування. Герої можуть бути різні: історичні діячі, сучасники, як відомі, так і звичайні люди, готові на самопожертву, шляхетні душею.

Тривалість радіо мініатюри: 3.5 – 5 хв. Проте для написання такої невеличкої за обсягом передачі треба повести серйозну пошукову роботу.